

УДК 14+1+7.01

DOI: <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2023/9-7/15>

Володимир ПРИХОДЬКО, канд. філос. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0003-1794-5265

e-mail: pryvo@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПОШУКИ НОВОЇ МЕТАФІЗИКИ: КОНЦЕПТ ФІЛОСОФСЬКОЇ КОСМОЛОГІЇ ЖИЛЯ ДЕЛЬОЗА

Вступ. Мета статті – розкрити концепт філософської космології як нової метафізики, спираючись на ідеї, запропоновані Жилем Дельозом (Gilles Deleuze) у його праці "Логіка сенсу". Для цього треба позбутися інтерпретації філософської космології як виключно філософсько-наукової дисципліни й розпочати сприймати її як засадничу теорію порядку, яку здатна замінити онтологія. Для реалізації цієї стратегії Дельоз звертається до ідей філософії стоїцизму. Цей вибір обумовлений передовсім першою концепцією сенсу (теорія лектона), а також ученням про простір (хору) і живий оновлюваний космос (палінгенезія). Актуальність стоїцизму підсилюється історично-цивілізаційною перспективою, де виникнення й поновлення інтересу до думок стоїків відповідає зламним кризовим періодам.

Методи. Герменевтичний аналіз праць Жилля Дельоза, стоїків і дослідників стоїцизму дає можливість включення концепту філософської космології до засад просторової феноменології, яка реалізується в топографічному методі дослідження свого головного предмета, яким є світ і культура зокрема.

Результати. Філософська космологія Жилля Дельоза дає підстави для кращого розуміння культурної та інтелектуальної ситуації сьогодення, до якої належить інформаційний надмір і сутнісна невизначеність перспектив цивілізаційного розвитку, в якій культура постає скоріше спонтанним перформативним утворенням, ніж логічною прогнозованою системою чинних норм і правил.

Висновки. Саме тому філософська космологія набуває прикладну цінність, оскільки реагує на просторовий і перформативний повороти в сучасній культурі.

Ключові слова: філософська космологія, філософія простору, прикладна філософія, порядок, хаос, Жиль Дельоз, космологія як метафізика, історія філософії, стоїцизм, просторовий поворот, перформативний поворот.

Вступ

Інтерес до філософської космології виникає після того, як сама космологія припинила бути справою тільки фізиків. Це зумовлено, по-перше, утворенням міждисциплінарних наукових сфер; по-друге, зміною статусу суб'єкта космологічного пізнання, тобто людини, яка є не лише спостерігачем, але й частиною Всесвіту. Другий момент фіксує антропологічний (перформативний) поворот у науковому пізнанні, який привносить до філософії космології екзистенційні питання тілесності, а також можливості досвіду самого простору. Це показано у нашому попередньому дослідженні (Prykhodko, & Rudenko, 2018).

За всієї очевидності зміни статусу фізичної космології її філософська лінія має досі неокреслені риси, що перешкоджає оцінці її потенціалу та значення. Домінуючий підхід до розуміння філософської космології можна назвати *сциєнтистським*, оскільки він розглядає її як частину філософії науки і торкається парадоксів і суперечностей мовного корпусу фізичної космології, питань методології наукового пізнання тощо (Kastrup, 2017; Blondé, 2016). Іншими словами, сциєнтистський підхід передбачає розуміння філософії як методології науки. Наша розвідка базується на зворотному підході, який можна назвати *іманентним*. Відповідно до нього філософія не розглядається з позиції корисності для науки, тому філософська космологія розуміється як відносно автономна галузь у межах філософського корпусу знань.

Теоретичні джерела іманентного підходу до розуміння філософії космології містяться у працях Жилля Дельоза, зокрема у його роботі "Логіка сенсу" (Deleuze, 1990). Проте, на наш погляд, у сучасній філософії космології іманентний підхід залишається маловідомим і недостатньо задіяним, у той час як сциєнтистський підхід є малоефективним стосовно сучасних культурних практик глобалізованого постіндустріального світу.

Аналіз логіки філософської космології Ж. Дельоза здійснюється на основі результатів праць таких сучасних авторів, як Ален Больйо (Alain Beaulieu) (Beaulieu, 2016), Олег Базалук (Bazaluk, 2018), Сергій Горохов (Horokhov, 2018).

Аналіз філософської космології Ж. Дельоза передбачає: 1) демонстрацію зразкової, парадигмальної, концепції в сучасному філософуванні, де вчення про світобудову має фундаментальний статус; 2) аналіз історичного розвитку іманентної філософської космології від Античності до сучасності, точніше від стоїцизму до (пост)структуралізму; 3) обґрунтування прикладного значення іманентної філософської космології для пізнання сучасних цивілізаційних процесів у ситуації просторового й перформативного поворотів.

Методи

Використання герменевтичного аналізу творів Жилля Дельоза, стоїків і дослідників стоїцизму, дозволяє інтегрувати концепції філософської космології в основи просторової феноменології. Ця інтеграція реалізується через застосування топографічного методу дослідження, спрямованого на вивчення світу та культури зокрема.

Результати

Філософська космологія як метафізика. Праця Ж. Дельоза "Логіка сенсу" присвячена постановці та вирішенню переважно філософських питань, серед яких проблема щодо онтологічного статусу мови є головною. Ключем до відповіді на питання про онтологічний статус мови є специфічна концепція філософської космології, яка розв'язує парадокси стосунку мови і реальності.

Питання про онтологічний статус мови передбачає роз'яснення некритичного прийняття факту даності мови. Як наслідок, ми опиняємося в ситуації із двома неприйнятими перспективами: 1) відмова від онтологічних пояснень онтологічного статусу мови; 2) догматизація факту даності мови з метою утворення "міфу про мову" або наукової картини мови.

Яскравим прикладом для першої перспективи є 1) епістемологічне звуження питань про мову до кола проблем, пов'язаних із пропозиційною формою судження та 2) відмова від питань про походження мови через їхню парадоксальність (парадокс виходу за межі мови за допомогою самої мови).

Друга перспектива полягає у догматизації факту існування мови, аксіоматизуючи його для створення сис-

теми. Наприклад, філософська герменевтика часто не проявляє стосунків між буттям і питанням про буття як його мовним виразом. Цей зв'язок стає герменевтичною аксіомою, з якої з'являється міф про мову як "оселю буття". Проте жодної конкретної відповіді на питання про онтологічний статус самої мови ми з цього не отримуємо. Інший приклад стосується натуралізму, що властивий еволюціоністському тлумаченню мови як інстинкту. Тут аксіомою є зв'язок мови та інстинкту. Замість роз'яснення онтологічного статусу мови, ми маємо прийняти еволюційну картину світу, у межах якої нівелюється різниця між мовою та інстинктом.

Проте мова має свій власний спосіб даності, який бере до уваги феноменологія. При цьому феноменологічна настанова радикалізується в той спосіб, запропонований якраз Ж. Дельозом. Треба звільнитися від свідомості, Его, оскільки воно викликає хибний дуалізм свідомості й речі. Даність мови має враховувати принцип подвоєності, що, по-перше, виключає її редукування до єдності, а по-друге, запобігає суперечності між двома сторонами. Це – асиметрична подвоєність.

Гусерль називає спосіб даності мови сенсопокладанням, у якому річ стає феноменом. Проте складна ноетико-ноематична структура сенсопокладання тримається на непроясненому стосунку кореляції. У такий спосіб приховується простий факт хибного дуалізму ноєзи й ноєми. Для Дельоза це добре демонструє метафора сенсового ядра (Deleuze, 1990, р. 98). 1) Вона вказує на субстанційність, байдужу відокремленість від активності Его; 2) вона локалізує сенс у часовій структурі чистого Его. Заслуга Гусерля полягає у тому, що він вводить сенсопокладання в обхід класичного гносеологічного суб'єкт-об'єктного дуалізму. Таким чином сенс є безпосереднім контактом свідомості та речі, на якому базується істинність пізнання. Проте Гусерль повертається до старого дуалізму, перетворюючи суть на результат, статичне ядро, яке відкриває активне Его.

Радикальність настанови Ж. Дельоза полягає у тому, що він звільняє сенс від будь-якої субстанційності, статичності та статусу результату. Тут немає місця для свідомості як центру активності й речі як центру устремління, між якими сенс має обирати своє місцезнаходження. Залишаються тільки *transcendental field* як порядок і *singularities* – як елементи порядку (Deleuze, 1990, р. 100–108). Отже, сенс є конфігурацією порядку у двох аспектах: 1) варіювання і 2) відбору. Щодо цього сенс є можливістю для будь-чого бути вираженим у події. Сенс у такий спосіб стає оператором порядку. Ж. Дельоз створює нову метафізику як філософську космологію. Відтак порядок лежить в основі усього. Сам порядок є подвоєністю: сходження рядів варіювання (тіло і світ) і розходження (*person* і мова). Такий подвоєний порядок отримує назву *chaosmos* як єдність порядку і хаосу (Beaulieu, 2016, pp. 201–202). Сенс у космологічному плані поєднує ці два боки. Можна сказати, що, за Ж. Дельозом, мова – це малий порядок, утворений великим (космічним) порядком сенсу для фіксування подій. Таким чином, сенс виходить за межі мови як її космологічний фундамент (Deleuze, 1990, pp. 118–126).

У підсумку стає зрозумілою теза Ж. Дельоза про те, що фізичній поверхні відповідає метафізична поверхня (Deleuze, 1990, р. 125). Філософська космологія як єдність цих поверхонь виконує роль онтології. Подібний філософський проект уже існував в Античності у стоїків, які поділили філософію на три частини: фізику, логіку й етику. Тому Ж. Дельоз не приховує зв'язок з ним. Схожий розподіл, зазначений у назві та структурі нашого

дослідження, підкреслює принциповість стосунку філософської космології Ж. Дельоза до стоїцизму.

Основні положення фізики стоїків. Філософська космологія Ж. Делеза має свою історичну логіку, якщо під останньою розуміти органон досягнення мети. Філософія стоїків є теоретичним знаряддям для розуміння нового значення філософської космології. Питання про онтологічний статус мови, що є таким пріоритетним для Ж. Дельоза, уперше з'являється саме у стоїків у вигляді концепції лектона (*λεκτόν*) (SVF II 181–192). Сам термін нам говорить про те, що це елемент творчого порядку, або логосу. Такий статус елементу креації є суперечливим, оскільки, з одного боку, передбачає результат творення, але з іншого – його початок. Порядок – це не щось уже створене. Він є передусім рухом становлення й оновлення. Космос не тототжний, таким чином, одному єдиному світу, а є становленням світів, серією, яка говорить про плюральність як 1) спосіб існування порядку і 2) головну силу креації. Такий хід мислення був революційним для Античності. Стоїки вдосконалювали Гераклітову лінію фізики, у якій логос оголошувався творчим вогнем, природа якого – змінювати й породжувати все суще, зберігаючи при цьому ритміку порядку – стійкий шлях сходження угору та вниз (Stoicismus..., 2008, s. 215–229). Приміром, Посейдоній каже про космос як систему, яка передбачає для свого розуміння цілісність сповнену елементом гармонії, або ойкейозис (*οἰκείωσις*) (Stoicismus..., 2008, s. 169–193). А Хрисіпп створює вчення про палінгенезію (*παλιγγενεσία*) як постійне оновлення космосу, його серійність і плюральність.

У цьому значенні *λεκτόν* є елементом розумності порядку, що фіксує себе у потрібній структурі. Сенс поєднує означник і означуване сенсом тоді, коли відбувається подія в космосі. У події порядок сам себе впорядковує. Фіксує цей процес *χώρα* (простір) як подвоєність простору порядку і порядку простору, яка має сенсове єднання. Тонічний рух і пульсування космосу, що стається при цьому, робить мову не вигадкою людей, а вираженням творчої сили логосу (*λόγος*). Учення стоїків про світову *τνεια* це гарно розкриває. Ідеться про онтологію ритму, в якій стоїцизм поглибив учення Демокріта.

Поява у стоїцизмі вчення про хору (*χώρα*) є революційним моментом, оскільки Арістотель ще не концептуалізував *топос* (*τόπος*), що виходить за свої межі, тільки окресливши цю проблематику. Концепція хори дозволила стоїкам подивитись на космос як на живий. Космос розгортається у просторі й часі та розмножується й урізноманітнюється, проте не втрачає ритмічної та серійної плюралістичної єдності. Слід казати про єдиний порядок, що існує за допомогою плюрального способу. Учення про палінгенезію (*παλιγγενεσία*) Хрисіппа – це вершина фізики стоїків. Воно багато що прояснило і дало нахнення Дельозовій концепції філософської космології.

Історична лінія розгляду привела нас до розуміння того, що Ж. Дельоз скористався шляхом стоїчного вчення, яке створило унікальну за своєю сутністю концепцію порядку як живого космосу. Цей космос ритмічно "дихає", а, отже, "промовляє".

Прикладне значення філософської космології.

Сучасні цивілізаційні процеси демонструють, що філософська космологія може мати важливе практичне і прикладне значення. Для цього потрібно пригадати декілька хвиль піднесення філософії стоїків як учення про живий космос, або порядок і умови, в яких це відбувалося (Stoicismus..., 2008, s. 3–135).

Перша хвиля почалася разом із занепадом давньогрецького полісу й одночасним поширенням здобутків

грецької культури серед інших народів у добу Елінізму з III–II ст. до н. е. Це – період виникнення головних ідей грецького стоїцизму. У хаосі, війнах і руїні людина потребувала "ліків" для душі, терапії (Stoicismus..., 2008, s. 193–215). Отже, мудрець стоїків – це урівноважена в раціональний спосіб особа, стійка до обставин життя, представник космічного порядку, який дає собі раду на основі етики, що вчить діяти відповідно до власної природи. Тут розкриває себе головна чеснота – арете (ἀρετή). Вона показує відповідність етичного й онтологічного (космічного). Як вистояти у світі, сповненому небезпек – ось що пропонує стоїк. Розквітом етики стоїків можна вважати римську філософію Сенеки, Епіктета, Марка Аврелія, пізнього Цицерона (Stoicismus..., 2008, s. 193–215).

Друга хвиля пов'язана з Ренесансом з кінця XIII – початку XVI ст., простягаючись від гуманізму доби Відродження через нідерландський неостоїцизм аж до релігійного культу Розуму і Природи за часів Великої французької революції. Доба Відродження заявляє гуманізм як мистецтво бути собою за допомогою опанування семи наук, навчальних дисциплін (Stoicismus..., 2008, s. 425–453). Стоїцизм став справжньою опорою для умів у світі релігійних війн і війн за незалежність. Треба спиратися на розум і не піддаватися афектам, сліпій вірі, що призводить до фанатизму, а потім до кривавих і трагічних наслідків. Також додалося прагнення політичної відповідальності за спільноту, що стало конче затребуваним, особливо для народу Нідерландів, який утверджував свою самобутність у боротьбі з Іспанією (Stoicismus..., 2008, s. 575–631). Таке розширення меж розумного контролю сприяло розвитку ідей Просвітництва. Отже, стоїчна ідея космополісу трансформується в ідею "республіки вчених". Наука стає провідним чинником європейської культури Нового часу. Вона подає світову енциклопедію (широковідомі, наприклад, її французький і німецький проекти). Учений стає охоронцем і оборонцем порядку проти хаосу, університети – центром (у німецькому варіанті особливо показово) передусім самоформування – Bildung (освіти). Освіта – це дорослішання як духовне зростання, отримання статусу відповідальності за себе, інших і за порядок речей.

Третя хвиля характеризується появою гуманітарних наук і дискурсу про кризу європейської культури в другій половині XIX – поч. XX ст. Теоретично він демонструє себе у трьох послідовних поворотах у системі мислення: спочатку в лінгвістичному, потім – у просторовому і перформативному. Цей період супроводжується колоніальними і двома світовими війнами. Він не завершений. На початку XXI ст. з розвитком медіатехнологій і поширенням інформаційного суспільства ми говоримо про глобалізацію, яка підтримується доступом до віртуальної реальності, серед пророків якої важливе місце і займає Ж. Дельоз. Саме в цей глобалізаційний етап з'являється криза контролю за інформаційними потоками. Людині складно орієнтуватися у різноманітті повідомлень. Класичні політичні й медійні культурні фільтри вже не діють після появи інтернету, який є простором залучення у формування поглядів на події обминаючи експертну спільноту. Така ситуація вимагає від кожного індивіда критичного мислення і здатності керувати інформаційним хаосом. Ми чітко бачимо перформативність засад культури (Wulf, 2004). Кожен через віртуальну реальність включається в інсценування різних за масштабом і оцінкою подій. Звідси освіта змінює місця своєї присутності, постаючи у віртуальному просторі й водночас у масовій публічній сфері. І, що важливо для нашої розвідки, пропонує філософську космологію як принциповий і затребуваний

розділ філософської системи знання. Оскільки вчення про порядок як керований хаос виражає найактуальнішу потребу сучасності з її стрімкими інформативними змінами та все більшою перформатизацією наявності культури, де способи віднайдення "свого місця" надмірно індивідуалізовані.

Дискусія і висновки

Серед загальних підсумків дослідження, зазначимо, *по-перше*, що на відміну від сциєнтистського, іманентний підхід до розуміння філософської космології не шукає підсилення значення філософського знання за рахунок приєднання до сучасних наукових розвідок та їхнього критичного аналізу, а відшукує прикладний аспект у збагаченні саме філософії, у її реформуванні, запобігаючи різноманітним класичним дуалізмам на зразок матерії та духу. *По-друге*, філософська космологія має обійняти провідне місце в системі сучасного філософування, перетворюючись на онтологію простору і порядку, оскільки цього вимагає підсилення перформативного боку культурного існування.

Специфічні висновки нашого дослідження пов'язані з розкриттям Дельозової концепції філософської космології в межах його праці "Логіка сенсу" як нової парадигми філософування у трьох аспектах: метафізичному, історико-філософському і філософсько-прикладному.

1) Філософська космологія Жилія Дельоза є реалізацією його тези про створення нової метафізики на підґрунті нової фізики, яка б дозволила уникнути хибного дуалізму матерії та духу щодо цього світу і мови через переосмислення питання про онтологічний статус мови. Осередям нового метафізичного порядку стає сенс як простір переходу серій, що сходяться і розходяться.

2) "Логіка сенсу" Жилія Дельоза поновлює стоїчну концепцію живого космосу і λεκτόν як елементу порядку і розуму, логосу. Лектон таким чином має подвійну природу, оскільки з одного боку – він є тим, з чого все складається, і тим, що все створює. Це виражає дихання космосу, його систолічно-діастолічні коливання.

Філософська космологія, як вона з'являється наприкінці XX – на початку XXI ст., є відповіддю на ситуацію залученості у глобалізований простір людської цивілізації, який тримається на віртуальній реальності, підтримуваній сучасними інформаційними технологіями. Віртуальність породжує кризу контролю за інформаційними потоками. У такий спосіб підсилюється перформативність сучасної культури як індивідуалізованого, безпосереднього та критичного пошуку й утримання власного місця у світі. Сучасна перформативна культура стає простором боротьби за людину, в якій філософські вчення про порядок є невід'ємною частиною і одним із головних засобів. Філософська космологія, отже, набуває прикладного значення.

Список використаних джерел

- Arnim, H. F. A. von. (1964). *Stoicorum veterum fragmenta*, Volumen II: Chrysippi Fragmenta Logica et Physica. Stud-gardiae In Aedibus B.G. Teubneri.
- Bazaluk, O. (2015). The basic postulates of the universal evolution model "Evolving matter". *Philosophy and Cosmology*, 14(1), 11–20.
- Bazaluk, O., & Kharchenko, L. (2018). The philosophy of the cosmos as the new universal philosophical teaching about being. *Philosophy and Cosmology*, 21, 6–13. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/21/1>
- Beaulieu, A. (2016). Introduction to Gilles Deleuze's Cosmological Sensibility. *Philosophy & Cosmology*, 16, 199–210.
- Blondé, W. (2016). Can Eternal Life start from the Minimal Fine-Tuning for Intelligence? *Philosophy & Cosmology*, 17, 26–38.
- Deleuze, G. (1990). *The Logic of Sense*. M. Lester & C. Stivale (Transl.); C. V. Boundas (Ed.). The Athlone Press.
- Horokhov, S., & Zhukova, G. (2018). Contemporary cosmological paradigms and their impact on educational research. *Philosophy and Cosmology*, 21, 14–20. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/21/2>

Kastrup, B. (2017). Making sense of the mental Universe. *Philosophy and Cosmology*, 19, 33–49.

Kastrup, B. (2018). The next paradigm. *Future Human Image*, 9, 41–51. <https://doi.org/10.29202/fhi/9/4>

Prykhodko, V., & Rudenko, S. (2018). Body and Space Relationship in the Research Field of Phenomenological Anthropology: Blumenberg's Criticism of Edmund Husserl's "Anthropology Phobia". *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 13, 30–40.

Stoizismus in der europäischen Philosophie, Literatur, Kunst und Politik. Eine Kulturgeschichte von der Antike bis zur Moderne. (2008). Neymeyr, B., Schmidt, J., & Zimmermann, B. (Eds.). Walter de Gruyter.

Wulf, C. (2004). *Anthropologie: Geschichte, Kultur, Philosophie*. Rowohlt's Enzyklop.

References

Arnim, H. F. A. von. (1964). *Stoicorum veterum fragmenta*, Volumen II: Chrysippi Fragmenta Logica et Physica. Stud-gardiae In Aedibus B. G. Tuebneri.

Bazaluk, O. (2015). The basic postulates of the universal evolution model "Evolving matter". *Philosophy and Cosmology*, 14(1), 11–20.

Bazaluk, O., & Kharchenko, L. (2018). The philosophy of the cosmos as the new universal philosophical teaching about being. *Philosophy and Cosmology*, 21, 6–13. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/21/1>

Beaulieu, A. (2016). Introduction to Gilles Deleuze's Cosmological Sensibility. *Philosophy & Cosmology*, 16, 199–210.

Blondé, W. (2016). Can Eternal Life start from the Minimal Fine-Tuning for Intelligence? *Philosophy & Cosmology*, 17, 26–38.

Deleuze, G. (1990). The Logic of Sense. In M. Lester & C. Stivale (Transl.); C. V. Boundas (Ed.). The Athlone Press.

Horokhov, S., & Zhukova, G. (2018). Contemporary cosmological paradigms and their impact on educational research. *Philosophy and Cosmology*, 21, 14–20. <https://doi.org/10.29202/phil-cosm/21/2>

Kastrup, B. (2017). Making sense of the mental Universe. *Philosophy and Cosmology*, 19, 33–49.

Kastrup, B. (2018). The next paradigm. *Future Human Image*, 9, 41–51. <https://doi.org/10.29202/fhi/9/4>

Prykhodko, V., & Rudenko, S. (2018). Body and Space Relationship in the Research Field of Phenomenological Anthropology: Blumenberg's Criticism of Edmund Husserl's "Anthropology Phobia". *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 13, 30–40.

Stoizismus in der europäischen Philosophie, Literatur, Kunst und Politik. Eine Kulturgeschichte von der Antike bis zur Moderne. Neymeyr, B., Schmidt, J., & Zimmermann, B. (Eds.). (2008). Walter de Gruyter.

Wulf, C. (2004). *Anthropologie: Geschichte, Kultur, Philosophie*. Rowohlt's Enzyklop.

Отримано редакцією журналу / Received: 01.12.23

Прорецензовано / Revised: 11.12.23

Схвалено до друку / Accepted: 18.12.23

Volodymyr PRYKHODKO, PhD (Philos.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0003-1794-5265
e-mail: pryvo@ukr.net
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SEARCH FOR A NEW METAPHYSICS: THE CONCEPT OF PHILOSOPHICAL COSMOLOGY OF GILLES DELEUZE

Background. The purpose of this article is to reveal the concept of philosophical cosmology as a new metaphysics based on ideas proposed by Gilles Deleuze in his work "The Logic of Sense". For this, it is necessary to get rid of the interpretation of philosophical cosmology as an exclusively philosophical-scientific discipline and begin to perceive it as a basic theory of order that can replace ontology. To implement this strategy, Deleuze turns to the ideas of the philosophy of Stoicism. This choice is primarily due to the first concept of sense (lekton theory), as well as the doctrine of space (khora) and the living, renewable cosmos (palingenesia). The relevance of Stoicism is reinforced by the historical and civilizational perspective, where the emergence and renewal of interest in the Stoics' thoughts corresponds to periods of violent crisis.

Methods. The hermeneutic analysis of the works of Gilles Deleuze, the Stoics and researchers of Stoicism makes it possible to include the concept of philosophical cosmology in the foundations of spatial phenomenology which is implemented in the topographic method of researching its main subject, which is the world, and culture in particular.

Results. In this way, the philosophical cosmology of Gilles Deleuze provides grounds for a better understanding of the cultural and intellectual situation of today, which includes information overload and the essential uncertainty of the prospects of civilizational development, in which culture appears more as a spontaneous performative formation than a logical projected system of valid norms and rules.

Conclusions. That is why philosophical cosmology has applied value, as it responds to the spatial and performative turn in modern culture.

Keywords: philosophical cosmology, philosophy of space, applied philosophy, order, chaos, Gilles Deleuze, cosmology as metaphysics, history of philosophy, Stoicism, spatial turn, performative turn.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.